

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

הזכויות לזכות בדין

רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, או ימשמש במעשיו כדאיאתא בעירובין דף י"ג, והמסילת ישרים בפרק ג' ביאר מהו 'יפשפש' ומהו 'ימשמש', עיין שם, וזוהי המטרה של כל הקשיים, לטובת האדם, שעל ידי זה יתעורר לפשפש ולמשמש במעשיו ויחזור בתשובה.

לשמוח בקשיים שגרמו לפשפש במעשיו

נמצא שאם אדם חי עם האמונה, אזי כשמישהו אחר גורם לו קשיים, אין שום סיבה לכעוס עליו, כי אדרבה הרי הוא מזכה אותו בייפושש במעשיו, ומזכה אותו בקיום חובות הלבבות, וכל הקשיים שעשה לו הם לטובתו, ומן השמים עשו את זה, לטובתו ויפושש במעשיו!

וכשיפושש במעשיו הוא כבר ימצא משהו, איזה סיבה לקשיים מידה כנגד מידה, ועל פי רוב אפשר למצוא סיבה על כל דבר מידה כנגד מידה, וגם בחובות הלבבות, בדברים שבלב גם כן יש מידה כנגד מידה, כגון אם הוא דן לכף זכות או לכף חובה.

ונמצא שהאדם שעשה לו קשיים גרם לו לפשפש במעשיו ונתן לו הרבה זכויות, ובודאי שאין סיבה להקפיד עליו, כי הוא עושה לו טובה גדולה בזה, ואף שלא נתכוון לזה, אבל למעשה נתגלגלה טובה על ידו, וצריך לשמוח בזה ולא להקפיד עליו. זוהי האמונה. ורק אם הולכים שלא לפי האמונה אזי יש קפיידא, אבל אם חיים עם אמונה אין קפיידא! וכל החיים הם חיים אחרים, חיים טובים ומאושרים, עם אשריך בעולם הזה.

עשה טוב - שהראש יהיה תפוס בתורה

יש ענין נוסף של 'עשה טוב', עסק התורה וביטול תורה. עסק התורה הוא זכות גדולה מאד, וביטול תורה זה איסור חמור מאד.

ומרן החזון איש זצ"ל בספרים האחרונים שהוציא לאור, העתיק בתחילת הספר הרבה דברי חיזוק מחז"ל ומהראשונים, ומביא שם מאבות דרבי נתן (פרק כ') כל הנותן דברי תורה על לבו מבטלין ממנו הרהורי חרב הרהורי רעב הרהורי שטות הרהורי זנות הרהורי יצר הרע הרהורי אשת איש הרהורי דברים בטלים הרהורי בשר ודם וכו', וכל שאינו נותן דברי תורה על לבו נותנין לו הרהורי חרב הרהורי רעב הרהורי שטות הרהורי זנות הרהורי יצר הרע הרהורי אשת איש הרהורי דברים בטלים הרהורי בשר ודם, ע"כ.

ואמרו כל הנותן דברי תורה יעל לבו, היינו שהראש תפוס רק בדברי תורה, ובכל מה ששייך לתורה, מה שהתורה מחייבת, תורה ממש, ויראת שמים, ומידות טובות, אזי מעבירין ממנו כל מיני הרהורים משונים. אבל אם אין דברי תורה על לבו, אזי יש רשימה ארוכה של דברים אסורים הנכנסים בלב, כי אם אין תורה בלב, יש בלב יצר הרע כזה שמוריד לבאר שחת, לגיהינום רח"ל. זה החילוק אם יש תורה על הלב.

עם הלב זוכים ועם הלב מפסידים. הכל תלוי בלב.

תפילה בכוונה

יש עוד דברים, כגון תפילה בכוונה, ויש הרבה דרגות בזה, ובשולחן ערוך הלכות תפילה (סימן צ"ח סעיף א') מביא שחסידי הראשונים היו מגיעים בתפילתם להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה.

וכן ידוע מגדולי ישראל בזמנינו, שבשעת התפילה דיברו אליהם ולא שמעו, ומעשה באחד הגדולים שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם, שהוצרך לזה בשביל הכוונה, כשהיה מתפלל ביחידות, ופעם שמעו ששכח לומר יעלה ויבוא, וצעקו ואמרו לו יעלה ויבוא, אך הוא לא שמע, כי כל החושים היו בטלים. כזו התפשטות הגשמיות בתפילה. וכן היה מעשה בגדול אחר, שפעם הייתה שאלה של פיקוח נפש, וניסו לשאול אותו באמצע התפילה, אך הוא לא שמע, עד שהוצרכו לנענע אותו כדי להפריעו מן הריכוז בתפילה.

אלו הם דרגות בכוונה בתפילה. אכן יש עוד הרבה דרגות עד לדרגה הזו, ואמנם דרגות אלו היו גם בדורנו, אצל גדולי ישראל בזמנינו, ומסתמא בדורות הקודמים ובודאי היו כאלה.

סוד מרע - מלשון הרע

אנו עומדים עכשיו בסוף אלול, ועוד מעט ראש השנה ויום כיפור, ימי הדין, וצריכים זכויות לזכות בדין, ונתבונן מה הם הזכויות, כל אחד צריך זכויות, ומה הם הזכויות שאפשר לזכות בהם.

יש שני חלקים בזכויות. סוד מרע, ועשה טוב. וצריכים תחילה לסוד מרע, בשב ואל תעשה, ואחר כך גם עשה טוב, בקום ועשה.

ונתחיל מ'סוד מרע'. למשל יש איסור לשון הרע, ויש יצר הרע חזק מאד לזה. אך צריכים ההיפך, לדון כל אדם לכף זכות, ואם רואים אדם שעושה איזה דבר ומסתבר שזה שלא כהוגן, אבל יכול להיות גם שזה כהוגן ויש צד רחוק של זכות, צריכים לדון לכף זכות.

לדון לכף זכות גם כשלא מסתבר

ובגמרא בשבת דף קכ"ז הובא המעשה בפועל אחד שעבד אצל בעל הבית במשך שלוש שנים, והיה צריך לשלם לו על כל העבודה בסוף הזמן, וכשהגיע זמנו של הפועל לשוב לביתו בערב יום הכיפורים, ניגש לבעל הבית וביקש ממנו שייתן לו שכרו, ובעל הבית אמר אין לי לשלם, והוא ראה שיש לבעל הבית כסף, אבל דן אותו לכף זכות שאינו יכול לתת לו.

ושאל את בעל הבית אולי ישלם לו בדברים אחרים שיש לו, כגון פירות או קרקע או בהמה או כרים וכסתות, והשיב בעל הבית שגם זה אין לו, והוא ראה שיש לבעל הבית את כל הדברים שביקש, אבל דן אותו לכף זכות שכנראה יש איזה סיבה שאינו יכול לתת את זה, ומצא כל מיני תירוצים רחוקים שאפשר לדון את בעל הבית לכף זכות, וחזר לביתו בפחי נפש, לאחר שעבד שלוש שנים בלי לקבל שום דבר.

וההמשך היה שאחרי החג הגיע בעל הבית לביתו של הפועל, והביא לו כל טוב, וגם נתן לו את שכרו, ושאל אותו, כשאמרתי לך שאין לי ואתה ראית שיש לי, מדוע האמנת לי? והשיב הפועל, חשבתי שיכולה להיות סיבה זו וזו שאינך יכול לתת לי, והוסיף בעל הבית לשאול, ועל שאר הדברים מה חשבת, והשיב הפועל סיבות נוספות שחשב ודן לזכותו, ואמר לו בעל הבית כי אכן באמת כך היה, וכל הסיבות שחשב לזכותו היו נכונות.

הרווח למי שדן לכף זכות

וסיים ואמר לו 'ו'אתה כשם שדנתי לזכות המקום ידין אותך לזכותי', והגמרא מביאה את זה, מפני שאכן כך ההנהגה, שמי שדן אחרים לכף זכות, גם בשמים ידונו אותו לכף זכות, מידה כנגד מידה.

ולדון לכף זכות זהו ענין שבלב, מה הוא חושב בלב, האם כך או כך, וזה מחובות הלבבות, ועל עניינים אלו יש ספר חובות הלבבות, שאינו מידת חסידות, אלא 'חובות' הלבבות, איך לב יהודי צריך להיות על פי התורה, ויש בו עשרה שערים עם דרכים האיד להתקדם בכל הדברים האלה.

והכל תלוי בלב, עם הלב יכולים לזכות ויכולים להפסיד. אדם יכול לעשות חטא בלב, ויכול להרוויח הרבה בלב, מידה כנגד מידה, לזכות ליום הדין, אם ידון לכף זכות את כל מי שעושה לו קשיים.

לא להקפיד על מי שעושה קשיים

וכבר דיברנו בעבר, שאם אדם סובל קשיים ממישהו, בדרך הטבע הוא כועס ומקפיד עליו, ולפעמים רוצה להחזיר לו גם כן, שכך הטבע שיש יצר הרע כזה, אבל אם הולכים עם חשבונות של אמונה אין שום סיבה להקפיד, כי הכל בידי שמים, וכל קושי זה בידי שמים, ואם אדם אחר עושה לי קשיים זה מגיע לי מן השמים, וגם אם הוא לא היה עושה, היה מישהו אחר עושה לי קשיים, כי זה מגיע לי, וכך גזרו עלי מן השמים שאסבול קשיים.

וצריך רק לחשוב ולהתבונן למה ומה המטרה של הקשיים מן השמים, שהרי בשמים רוצים את טובת האדם, כמו שאמרנו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, ובודאי גם הקשיים הם לטובה, וכנראה המטרה בהם היא כדי שיחזור בתשובה, ויפושש במעשיו, כמו שאמרנו (שם ה, א) אם

יראת שמים – הדרכים להוסיף

ויש עוד ענין של יראת שמים. יש הרבה דרגות ביראת שמים, וצריכים להוסיף יראת שמים, ומה היא הדרך לזה, כיצד מוסיפים?

ראשית צריכים סיעתא דשמיא לזה, וכן אנו מתפללים ומבקשים ויחד לבנו לאהבה וליראה את שמך, ואף על פי שאמרו חז"ל (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מכל מקום מבקשים סיעתא דשמיא שיזדמנו לנו הסיבות המעוררות ליראת שמים.

והדרכים בפועל כיצד לקבל יראת שמים, אם רואים אנשים עם יראת שמים זה משפיע, וכן סיפר לי אדם שלמד בישיבה, ועכשיו יש לו תפקיד ציבורי שהוא יכול לעשות כהוגן ושלא כהוגן, ויש עליו לחצים קשים מאד האיך להתנהג, ואם הוא ילך לפי הלחצים זה יהיה שלא כהוגן, אבל הוא למד בישיבה וראה את הרב מפניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל זכרונם לברכה, וראה יראת שמים, וכיון שראה, הוא מפחד! כי אם רואים יראת שמים זה משפיע, וכל ההנהגה היא אחרת.

אבל אם לא רואים זה קשה, להוסיף יראת שמים בלי שרואים, או אפילו להמשיך את היראה מהחינוך שקיבל בילדותו, במשך הזמן זה מתקרב ומתקרב, וצריך תמיד חיזוק ביראת שמים.

ולכך העצה היא לעסוק בספרי מוסר, ספרים של יראת שמים, כגון שערי תשובה, ושאר ספרי מוסר, שם כתוב על יראת שמים, שיהיה פחד! כי יש גיהינום, בעולם הזה ובעולם הבא, ומזכירים לאדם שיידע את המציאות! במקום לראות, אפשר לקרוא בספר, שזה גם משפיע.

התועלת מלימוד ספרי המוסר

וראיתי מכבר למרן החפץ חיים זצ"ל (בסוף הפתיחה להלכות לשון הרע) שכתב על ספרי הראשונים "אשר דבריהם קדושים וטהורים, בוערות כמראה הלפידים, ובודאי שמרו את עצמם ממידה גרועה הזו עד תכליתה, על כן דבריהם פועלים מאד בלב קוראיהם", והיינו שהראשונים כיון שהם היו בעלי מדגה קדושים מאד, עצם מה שלומדים בדבריהם זה משפיע, מפני שזה דברי תורה בקדושה ובטהרה, וזהו התועלת בספרי המוסר, שמשפיעים בכוח קדושתם להוסיף יראת שמים, שהיא מצות עשה (דברים י, כ) את השם אלוֹקֵיךָ תִירָא, ואפשר להתקדם ולהתקדם בזה.

ויש עוד ענין בלימוד המוסר, שאמרו חז"ל (יומא לה, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, כי יש יצר הרע, וצריכים לבוא ליטרה, וכיצד באים ליטרה? על ידי לימוד המוסר! ובישיבות יש זמן קבוע ללימוד המוסר, אך גם בעלי משפחה שאינם לומדים בישיבה, אם יש בבית קביעות בכל יום קצת, כמה דקות בספרי מוסר, על ידי זה האדם משתנה, ומעשים שהיו שבבית אמרו לראש המשפחה: אתה אדם אחר, לא כמו שהיית פעם, והאווירה יותר נעימה בבית, על ידי יראת שמים עם ספרי מוסר, והבא ליטרה מסייעין אותו הלאה והלאה, להוסיף עוד ועוד יראת שמים, שיש הרבה דרגות בזה.

ובשערי תשובה רבינו יונה (ג, יז) כתב שיש מעלות עליונות שנמסרו במצוות עשה, והיינו מעלות ורחויות, שהן מצוות עשה, ולכל אחת מהן יש הרבה מדרגות, ואחת המעלות שהזכיר שם היא מעלת היראה, שיש הרבה דרגות ביראת שמים, ואפשר תמיד להתקדם ולהתקדם בזה.

מעלת הבחירה – לעשות עצמו למוכרח

המעלה הראשונה שכתב רבינו יונה במעלות העליונות היא מעלת הבחירה, שהיא מצות עשה כמו שנאמר (בפרשת השבוע. דברים ל, יט) "ובחרת בחיים", ויש להתבונן מה היא המעלה המיוחדת של בחירה, כי אמנם כן יש מצוות וצריכים לקיים את כל המצוות, אבל מה היא המעלה הנוספת של 'בחירה', הנחשבת למעלה עליונה.

ושמעתי בשם גדולי בעלי המוסר שאמרו בזה, כי לכל אדם יש דרגה בבחירה, ויש דברים שפשוט אצלו שלא שייך להיכשל בהם, ואינו צריך בזה לבחירה כלל, כגון חילול שבת, שאין שום הוה אמינא לחלל שבת, וכן יש עוד דברים כאלה, כמו לצום ביום כיפור, שאין שום הוה אמינא שלא לצום, ולא שייך בחירה על זה, כי אין לאדם שום הוה אמינא שלא לעשות כן.

ואמרו בעלי המוסר, כי האדם הוא בעל בחירה, והחיוב שלו הוא לעשות עצמו למוכרח, שגם בדברים ששייך אצלו בחירה עליהם, יהפוך למוכרח שאינו יכול להיכשל בהם, וכגון עסק התורה, שיש מצוות תלמוד תורה ויש איסור ביטול תורה, וזהו דבר שאינו פשוט, וצריך בכל פעם להחליט אם כן או לא, ויש הוה אמינא אחרת בזה.

וחובת האדם הוא [להעלות את נקודת הבחירה] שלא יהיה אצלו אפילו 'הוה אמינא' כזו, וביטול תורה לא יהיה שייך כלל אצלו, כמו חילול שבת וכמו יום כיפור, שאין שום הוה אמינא לעבור על זה. והדרך לזה היא על ידי ההרגל, שמתרגלים שביטול תורה הוא דבר כל כך חמור, ומתרגלים לעסק התורה עד שאי אפשר להפסיק, ונעשים כמוכרחים לזה, על ידי הבחירה.

ואמנם אם אדם כבר מוכרח, עבור מה מגיע השכר? הרי הוא מוכרח ועושה כן מתוך ההרגל, אבל באמת זה גופא הוא השכר, עצם הדבר שהוא מוכרח, המדרגה הזו שהוא מוכרח. וגם הרי יכול להיות שהוא מוכרח ואחר

כך ירד ממדרגתו להיות פחות מוכרח, ולכך צריך כל הזמן להמשיך בחיזוק שהמדרגה תתקדם הלאה, וזה נקרא מעלת הבחירה.

ואחר כך הזכיר רבינו יונה שם גם מעלת תלמוד תורה, והיינו כמו שאמרנו, להתרגל בעסק התורה, עד שאי אפשר להפסיק מתורה.

מעלת לכת בדרכי השם – מידות טובות

ועוד כתב רבינו יונה שם מעלת לכת בדרכי השם, כמו שנאמר והלכת בדרכיו, והיינו מידות טובות, הנהגה של מידות טובות, וגם בלב, כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג ועוד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום, לא רק במעשים, אלא גם בלב! לררם על אחרים, זוהי המצוה של והלכת בדרכיו.

ובאמת אמרו חז"ל (יבמות עט, א) שיש שלושה סימנים בכלל ישראל: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, וכיצד זכינו למעלות אלו? 'אתה בחרתנו מכל העמים' – הקב"ה עשה אותנו למובחרים, עם המדרגה המיוחדת של כלל ישראל, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, שבאומות העולם אין מעלות אלו, ורק יכול להיות משהו מזה, אבל לא כמו כלל ישראל.

וידוע שבטבע כלל ישראל אם יש יהודי שסובל במקום רחוק מאד, זה כואב גם ליהודי אחר שנמצא פה, והוא רוצה לעזור לו, וזהו הטבע של רחמנים, ומהיכן זה בא? אתה בחרתנו, אשר בחר בנו מכל העמים, הקב"ה עשה אותנו למובחרים, וגם נתן לנו את תורתו, ועשה אותנו לבעלי מדרגה כאלו.

והטבע הזה קיים בכל אחד ואחד מכלל ישראל, ואפילו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, אבל יש לו בטבע מידת הרחמים, וכך המציאות כידוע, שיהודים הם יותר רחמנים, וביישנים, וגומלי חסדים, רחמנים זה בלב, וגומלי חסדים בקום ועשה, זהו הטבע של כלל ישראל, שהשם יתברך בחר בנו ועשה כך את הטבע של כלל ישראל, ומעלת לכת בדרכי השם היא לקיים את זה ולהתנהג כפי המידות הטובות.

ורבינו יונה שם ממשיך ומונה עוד מעלות עליונות, כגון מעלת התבונן בגדולת השם, לחשוב על גדולת השם, ומעלת זכרון חסדיו, להתבונן ולזכור את כל החסדים שעשה עמו הקב"ה, ומעלת הקדושה, שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים, היינו קדושה ופרישות, בלי תאוות העולם הזה, ומעלות העבודה, והיראה, ואהבת השם.

חיוב אהבת הבריות ושיפור המידות

ויש עוד מעלה של אהבת הבריות, שעליה גם כן יש מצות עשה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ובמסילת ישרים פרק י"א כתב שצריך להיות 'כמוך ממש' בלי שום הפרש, ואם כך המצוה – סימן שזה הטבע של כלל ישראל, שיש בלב אהבת הבריות, אהבת ישראל, כמוך ממש! ומי שאינו כן, יש דרכים האיך לקבל אהבת הבריות.

והרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) כתב "אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה וכו', אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב וכו', ואלו העוונות קשים מאותם שיש בהם מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרושו", ע"כ. והיינו שמי שאינו בשלמות במידות טובות זה חטא חמור, וחסר לו ביהלכת בדרכיו, ויש חיוב גדול לחזור בתשובה על זה ולשפר את המידות, ובאמת אפשר ושייך לשפר את המידות, ויש דרכים לזה.

וכבר הזכרנו מה שאמרו חז"ל (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, והיינו שזה שייך לכל התורה כולה, והפירוש בזה כמו שכתב רבי חיים ויטאל בספרו שערי קדושה שמי שחסר לו בשלמות המידות חסר גם בשלמות כל המצוות שהוא עושה, וכל מצוה שהוא מקיים יש בה פגם ואינה בשלמות, וצריך להבין מדוע זה כך, אבל זוהי המציאות, שמי שיש לו חיסרון בשלמות המידות, אם היו אהבת לרעך כמוך, אינו בשלמות, אזי כל המצוות והמעשים הטובים שהוא עושה גם כן אינם בשלמות, ולכן זהו כלל גדול בתורה, ששלמות כל התורה והמצוות תלויה בזה.

ובכל המדרגות העליונות מי שבא ליטרה מסייעין אותו, והאיך באים ליטרה? עוסקים בספרי מוסר! שהמטרה בלימוד המוסר היא ליטרה, ובזכות זה יש סיעתא דשמיא ומסייעין אותו ליטרה.

לזכות מעכשיו לשכר על כל העתיד!

ויש עוד דבר שכתב רבינו יונה בשער השני (אות י') שאם אדם נמצא בדרך המביאה לשלמות, כגון אם הוא שומע דברי תוכחה, והחליט וגמר בלבו להמשיך לשמוע דברי תוכחה ולקיים את כל מה שישמע, מיד יש לו שכר על כל המעשים הטובים שהוא עתיד לעשות.

וזה לשון רבינו יונה: "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים, יקשיב וישמע וייכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין וייסכית ולבבו יבין ושב, ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיות עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום הזה ומעלה, ולהזהר באשר יזהירוהו יודעי בינה לעתים, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר! ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה".

וכתב שם כי זהו מה שאמרו חז"ל כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע. "ביאור הדבר, כי האיש אשר קיבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה שכן על כל המצוות וכו' וקנה זכות על הגלות אליו ועל כל נעלם מעיניו וכו', ונמצא האיש הזה מעשיו מרובין מחכמתו, כי לא ידע את הדבר, והנה שכרו איתו עליו", ע"כ.

ולמד לנו בזה רבינו יונה דרך, שאדם יכול לזכות ברגע קטן לשכר של מעשים טובים מרובים שעדיין לא עשה, ונחשב כבר מעשיו כאילו עשהם וזוכה על ידם, אם הוא מקבל על עצמו בהחלטה אמיתית לשמוע בקביעות דברי תורה ומוסר, ובימינו אין לנו מוכיחים כמו שהיו בעבר, אבל יש ספרי

מוסר: ומי שיש לו קביעות בספרי המוסר, הרי הוא נמצא כבר בדרך שתביא אותו לידי הרבה מעשים טובים, ואף על פי שעדיין לא קיים אותם זה נחשב כבר מעשיו כמו שקיים אותם.

ואם כן עכשיו לפני יום הדין, מי שיש לו קביעות בספרי המוסר, יש לו זכויות ליום הדין גם על המעשים הטובים שעדיין לא עשה, וכל מה שהוא עתיד לעשות אחר כך במשך כל החיים נחשב כאילו שהוא כבר עשה כעת! זוהי הזכות והאפשרות שיש לנו. וכן כל הדברים שדיברנו, הם זכויות לפני יום הדין, ובעזרת השם נוכל לקיים אותם, ונזכה לקיים אותם, ונזכה כולנו לכתובה וחתימה טובה עם כל המשפחה וכל כלל ישראל.

ראש השנה – יום הדין והמשפט

מתוך הקונטרס החדש 'פניני חיזוק' משיחות רבינו שליט"א

הנהגת אדם בר דעת העומד לפני משפט

אנו עומדים בחודש אלול, ימים ספורים לפני ראש השנה, וכל מי שהוא בר דעת, חושב ומתבונן בימים אלו על מצבו, שהרי כולנו מאמינים בני מאמינים שיש דין ומשפט בראש השנה, וכולם רוצים לזכות ביום הדין לכתובה וחתימה טובה, ולזה צריכים שיהיו זכויות, וכל אחד צריך לבדוק את עצמו אם יש לו זכויות, או שחסר לו זכויות.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ב, יד) כתב כי אחת מן הדרכים המביאות לתשובה היא להתעורר בעשרת ימי תשובה מאימת הדין, וכתב כי "הירא את דבר השם לבו יחיל בקרבו בדתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת היא האלוקים יביא במשפט את כל מעשיו על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים, ובעת אשר יידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו, ובכל דרכי חריצות יחיש מפלט לו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו", ע"כ.

אם היו מודיעים לאדם שהוא עומד לפני משפט בשר ודם, הרי כמה היה משתדל ומחפש עצות לזכות בדין, ולא היה נח ולא שקט אף לרגע, עד שהיה עושה כל מה שבכוחו לעשות, ואם כך היא המציאות במשפט בשר ודם, על אחת כמה וכמה משפטי שמים, שדנים את האדם בראש השנה על חטאים שעשה במשך השנה, בקום ועשה ובשב ואל תעשה, ויש הרבה חטאים שבני אדם נכשלים בהם, כגון לשון הרע ואבק לשון הרע, תפילה שלא בכוונה, וביטול תורה כנגד כולם, ועוד הרבה חיובים שלא מקיימים אותם בשלמות, ואם היו מתאמצים בכל הכוחות היו מקיימים.

והרי אדם חייב לעבוד את הקב"ה בכל כוחו, כי הוא עבד הקב"ה, שזהו כוונת שם אדנות – שהקב"ה אדון הכל ואנחנו עבדיו, והעבד חייב לעבוד את האדון בלי שום גבול, עד כדי כך שבעבד כנעני אפילו אם יאמר לו האדון "עשה עמי ואיני ננך" הוא חייב להמשיך לעבוד את האדון, ויחזור על הפתחים להשיג מזונותיו, וכך גם אנו חייבים לעבוד את הקב"ה בכל כוחנו, ומן השמים קיבלנו את הכוחות להשתמש בהם לעבודת הבורא יתברך.

ומי שאינו מנצל כל כוחותיו לעבודת השם לא מגיע לו כוחות, כמו שכתב בשערי תשובה (א, י) "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו וכו' ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי והיה בי היפך מזה למה לי חיים", והיינו שאם אדם חי בעולם הזה ואינו מקיים את תכלית החיים – לא מגיע לו חיים, ותכלית החיים הוא להרבות כבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו וכו', וכבודו הוא לעשות רצונו.

ולכן מי שהוא אדם רציני ומתנהג לפי האמונה, ואינו מרמה את עצמו, ודאי שאינו רגוע בימים אלו, אלא עוסק בכל כוחו בהכנה ליום הדין, שאם היה עומד לפני משפט בשר ודם, אפילו בדברים של דיני ממונות, או שעלול לישב בבית הסוהר, אף על פי שאין בזה פיקוח נפש, כמה היה דואג ומשתדל ומחפש עצות לזכות במשפט, וקל וחומר במשפט ראש השנה שהוא פיקוח נפש של חיי העולם הזה וחיי העולם הבא גם יחד, וכל מי שהוא בר דעת מרגיש את אימת הדין, ומשתדל בכל מה שאפשר להכין את עצמו, ומתבונן ביישוב הדעת מה הם החטאים שצריך לתקן אותם, וכפי שביאר רבינו יונה בשער השלישי הרבה מצוות ועבירות שצריכים לעשות תשובה עליהם.

(אלול תשע"ד)

האמונה בשכר ועונש מביאה לאימת הדין

הדבר הראשון שחשוב מאד זה האמונה בשכר ועונש, לדעת שיש דין וחשבון, ועל כל מעשיו יבוא במשפט, כי העולם אינו הפקר, והכל תלוי לפי מעשיו האדם, שאם עושה הוא כל מה שהוא חייב, אזי ייצא ויבא בדין וייכתב בספרן של צדיקים, אבל אם יש דברים שחייב לעשות ואינו עושה, או שאסור

לעשות והוא עושה, וכן בדיבורים, אם דיבר מה שאסור לדבר, או שנמנע מלדבר מה שצריך לדבר, אזי אינו זוכה בדין.

ואפילו במחשבות, יש מחשבות שמביאות לידי גיהנום, כמו שאמרו חז"ל (נדרים כב, א) כל הכועס כל מיני גיהנום שולטים בו שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנום וכו', ואמרו 'כל מיני גיהנום', היינו שבעה מדורים של גיהנום, וזה נורא ואיום, כי האש של גיהנום היא פי ששים מהאש שלנו (ברכות נו, ב), ואין לתאר גודל ייסורי הנפש בגיהנום, שהגוף הגשמי אינו עומד בייסורים כאלו ומת מרוב ייסורים, אבל הנפש חזקה יותר מן הגוף, והיא קיימת וסובלת את הייסורים האיומים ביותר.

ואמנם צדיקים זוכים לקבל עונש חטאיהם כאן בעולם הזה, שהוא הרבה יותר קל מייסורי הגיהנום, ומצינו לרבינו הקדוש (ב"מ פה, א) שאמר חביבין ייסורין, וכן הובא שם על רבי אלעזר ברבי שמעון, שביקש מן הייסורים לבוא עליו, כי מי שיש בו כוח לסבול ייסורים, הרי כדאי לו שיבואו עליו, במקום ייסורי הגיהנום הקשים יותר.

וכשהאמונה בשכר ועונש היא ברורה, הרי יודעים שיש דין ומשפט בראש השנה, וכפי משקל הזכויות והעוונות קובעים על השנה הבאה, מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו, מי ינוח ומי יתייסר, כל מאורעות השנה היו לפי משפט ראש השנה, ואף מי שעברה עליו השנה בשלום ובטוב, הרי היו אחרים שלא זכו לכך, ובודאי אינו מקרה, אלא מפני שכך נקבע במשפט ראש השנה הקודם, וכל זה בהכרח מביא להרגשת אימת הדין.

(אלול תשס"ט)

אברח ממך – אליך!

בפיטו כתר מלכות להר"ש אבן גבירול כתב, "ואם תבקש לעוונתי אברח ממך אליך ואתכסה מחמתך בצלך", וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (ר"ה ד, ז) שראש השנה ויום כיפור הם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו "ומברח ומנוס אליו", היינו, שהאדם בורח אל הקב"ה מפני הפחד ממנו יתברך.

ויש לפרש בזה, כי הנה מי שמפחד משונא שמבקש להרע לו, זוהי בעיה גדולה, וצריך לפייס אותו, אך עדיין הוא מפחד ואינו רגוע, כי לא בטוח שירחם עליו, שהרי הוא שונא אותו, ולכן הוא בורח ממנו וגם מפייס אותו. לא כן כאשר מפחדים מהקב"ה, שהוא הידיד הכי טוב שיש לאדם, שרוצה בטובתו, והוא כל יכול, שהכל בידו, ואין שום דבר שאינו יכול, כשמפחדים ממנו, הדבר הכי טוב הוא לפנות אליו, לבקש רחמים ולומר לו, אני מוכן לעשות את כל מה שהשם דורש ממני, ואז בודאי שירחם, שהרי הוא רוצה את טובת האדם, וכשיראה שהאדם מוכן לעשות כל מה שדרש ממנו בודאי ירחם עליו, וזהו 'אברח ממך אליך' שהדבר הטוב ביותר הוא לברוח אל הקב"ה, לבקש ממנו ולהבטיח לעשות רצונו.

(אלול תשס"ט)

רחמנו כרחם אב על בנים

אנו אומרים בראש השנה בתפילת היום הרת עולם "אם כבנים אם כעבדים", והיינו שאין אנו יודעים כיצד אנו נחשבים, האם אנו כבנים או כעבדים, ואם אנו צדיקים אזי אנו בנים, אבל גם אם אין אנו בנים, אנו עבדים, כי הקב"ה הוא בודאי אדון, שזהו כוונת שם אדנות שהוא יתברך אדון הכל, והשאלה היא האם אנו בנים, או שאנחנו עבדים וההתייחסות אלינו היא כמו לעבד ולא כמו לבן.

ולכאורה אנו כבנים הרי זה טוב מאד, ומדוע צריכים לבקש "רחמנו כרחם אב על בנים", וכפי שמבקשים גם בסליחות "כרחם אב על בנים כן תרחם עלינו", מה צריך לדאוג, ומדוע צריכים לבקש, הרי אנחנו בנים, והאב בודאי מרחם על הבן ורוצה את טובתו, וכשהבן מבקש דבר מאביו, האב נותן לו את מה שהוא מבקש.

ויש לפרש כי באמת גם האב לבנו, אם הבן אינו מתנהג כמו שצריך, האב מייסר אותו בייסורים כדי לחנכו, וכמו שכתוב (משלי כט, יז) "יסר בנך ויניחך", והאב עושה כן מפני שהוא מרחם על הבן, ורוצה שיהיה לו עולם הבא וגן עדן. ולכן גם אם אנתנו כמו בנינו, יכול להיות שצריכים לקבל ייסורים, וזהו מתוך רחמנות האב על הבן, כדי לחנכו שילך בדרך טובה.

ואם הבן חולה וצריך לעבור ניתוח, הרי אף על פי שהניתוח גורם כאבים, והאב אינו רוצה להכאיב לבן, מכל מקום בודאי יעשה את הניתוח, כי הניתוח ירפא את בנו ויביא מזור למחלתו, ומפני הרחמים עליו הוא עושה את הניתוח. וכן גם בחטא שהוא חולי הנפש, והנפש צריכה את הרפואה, יכול להיות שצריכים ייסורים בעולם הזה ובעולם הבא, והייסורים הם מצד הרחמים לצורך רפואת הנפש.

לכן אנו מבקשים "רחמנו כרחם אב על בנינו", והיינו שאנתנו מרגישים שאנו זקוקים לרחמים, וכשהבן מבקש רחמים זה עצמו כבר שיפור גדול, כי הוא מרגיש שהוא צריך רחמים, ומודה ומתודה שהוא לא בסדר, וממילא גם האב מתייחס אליו אחרת, וכבר אינו צריך לתת לו ייסורים, מפני שנעשה בר דעת, וכבר יש שיפור והבנה לתיקון המעשים, ומעכשיו ילך בדרך טובה, ונותנים לו הזדמנות להשתנות ולהיטיב את דרכו.

אם כעבדים עינינו תלויות עד שתחנונו

ואם אנו כעבדים, שאנתנו גרועים כל כך כמו עבד, ואין אנו מרגישים כלל שיש לנו אבא, ואמנם מאמינים שיש אדון שמנהיג את העולם, אבל מתנהגים

כמו עבדים ולא כמו בנינו, ועושים הכל מיראת העונש ולא מאהבה, מכל מקום הרי האדון צריך את העבד, ונותן לו כל מה שהוא צריך.

אך גם בעבד שייך חינוך, שאם אינו מתנהג כמו שצריך, האדון מייסר אותו כדי לחנכו, וחינוך העבד קשה יותר מחינוך הבן, וכמו שכתוב (משלי שם יט) "בדברים לא ייוסר עבד", והיינו שלא מספיק לעבד חינוך ותוכחה בדברים, וצריך חינוך יותר מאשר דברים.

ולכן אנו מבקשים "ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחנונו", והיינו שמרגישים שאנו זקוקים למתנת חינוך, ואמנם לא מבקשים 'רחמים' מפני שאין רחמים על עבד, אבל מבקשים 'מתנת חינוך'. וכשהעבד מרגיש שבאמת לא מגיע לו, מפני שהוא היה עבד רע ועשה שלא כהוגן, אזי האדון נותן לו במתנת חינוך, מפני שהגיע להכרה שהוא זקוק למתנת חינוך, ויש תקווה שישתפר ויטיב דרכיו ומכאן ולהבא.

ובאמת יש כאלה שרוצים להשתפר ולהיות טוב, והדרך לזה היא על ידי שמתחילים לעשות רצונו של מקום, ומשתדלים לעשות מצוות ומעשים טובים, ומבינים שעד עכשיו עשינו שלא כדן, ומכאן ולהבא נשתדל לעשות כדן, ועל ידי זה נזכה ל"רחם אב על בנינו", ויעד שתחנונו ותוציא כאור משפטינו", ובודאי תהיה שנה טובה.

(תשרי תשע"ב)

דברים שנשא רבינו שליט"א באסיפת גדולי הדור במעונו

לכינוס כלל נשות ישראל 'תורת אמך' שעל ידי ועידת הרבנים לביצור חומות הדת

זכות הנשים זה להשפיע על המשפחה, הנשים יש להם כוח השפעה על המשפחה, וזה זכות גדולה מאד.

הגמרא בברכות אומרת, נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גבריהו בי רבנן, בזכות שהם עוזרות לבעל ולילדים לעסוק בתורה. ומה הפירוש במאי זכיין? יש להם הרבה מצוות, אבל צריכים זכות התורה, ובזה יש להם זכות התורה, כי מי שהוא משפיע ונותן אפשרות לאחרים לעסוק בתורה, יש לו זכות התורה.

וגם חינוך הבית, לחנך את המשפחה לאמונה, שיש השגחה, ויש שכר ועונש, בעולם הזה ובעולם הבא, גן עדן וגיהנום, האמונה הזו, יראת שמים, זה דבר שאשה יכולה להשפיע, והנשים משפיעות. אשה שיש לה יראת שמים משפיעה יראת שמים על המשפחה.

ועוד דבר חשוב, נשים יש להם גם זכות של תפילה, כוח התפילה, ובהדלקת הנרות יש נוסח תפילה שנשים מתפללות על המשפחה, על תורה ועל הרוחניות, וזה נוסח מקובל ומתוקן כנראה משנים קדמוניות, כי יש להם כוח השפעה, ותפילת האשה משפיעה על הרוחניות של המשפחה.

ויש איגרת של החזון איש, שכתב נוסח תפילה לאשה, לאמא, שיש לה בן צעיר שצריך חיזוק ללכת בדרך התורה, נוסח תפילה איך שהיא תתפלל, באיזה נוסח, על הבן שיצליח בתורה, שילך בדרך התורה [ונדפס בקובץ אגרות ח"א איגרת ע"ד, נוסח תפילה לאם למען בנה בברכת 'שמע קולנו': יהי רצון מלפניך השם אלוקי ואלוקי אבותי שתרחם על בני... ותהפוך את לבבו לאהבה וליראה שמך ולשקוד בתורתך הקדושה ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הקדושה ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע וכו'].

ושמעתי בשם החזון איש שסיפר מעשה שהיה בבחור ישיבה שהיה חלש מאד בכישרון (ונתן החזון איש דוגמא עד כמה שהיה חלש בכישרון) ובסוף הוא נהיה תלמיד חכם ורב בחוץ לארץ, והסביר החזון איש כי הוא זכה לזה בזכות הדמעות של הסבתא בהדלקת הנרות, שהתפללה בדמעות על הצאצאים שיצליחו בתורה. כך שמעתי מאחד ששמע ממנו. ואמר על זה החזון איש, כי התורה שייכת לכל אחד ואחד, ולא רק לבעלי כשרונות, ואין זה תלוי בכישרונות איזה כישרון, אלא עם תפילה ועם זכויות יש הצלחה בתורה לכל אחד ואחד.

אבל בזמנינו יש דבר מסוכן מאד, האינטרנט, והאינטרנט הוא מסית ומדיח! מסית ומדיח מאידישקייט! וכבר היו רבים שזה קלקל אותם, רחמנא ליצלן, שהקשיבו למה שמדברים שם ונתקלקלו. ולא רק באידישקייט, זה גם הרס חיי משפחה, חיי משפחה נהרסו על ידי האינטרנט. וצריכים להיזהר על זה מאד, חס ושלוש שלא יהיה במשפחה מישהו, וזה שייך גם לנשים שייזהרו, שלא יהיה להם איזה שייכות עם האינטרנט.

אלו הם הדברים החשובים ביותר שצריכים לדבר עליהם ולקיים אותם, ועכשיו שאנו עומדים בסוף השנה, בזכות כל החיזוקים שנעשה נזכה לכתובה וחתימה טובה.

מוקדש לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי שלמה נח קרול זצ"ל רבה של חמד וראש ישיבת חמדת שמואל

בן הגאון הצדיק רבי מרדכי שמואל זצ"ל רבה של כפר חסידים

תלמידים המובהק של מרן הגאון דפוניבז' והגאון דסלר וצללה"ה, מתלמידיה הראשונים של ישיבת פוניבז', הניח את אבן היסוד להצלת ילדי ישראל בארץ הקודש, התנשא כארי ולחם מלחמות השם בגבורה ובחרוף נפש, ורבים השיב מעוון נלב"ע צום גדליה תשנ"ט

לזכות

אהרן בן אסתר מלכה ומשפחתו
לשנה של עלייה ברוחניות

לעילוי נשמת האשה הצדקנית

מרת עישה עליזה בן שבת ע"ה
בת פרחא ז"ל
נלב"ע א' בתשרי תשע"ה - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת גיטל טובה לפין ע"ה
ב"ר חזקיהו יוסף זצ"ל
נלב"ע ג' בתשרי תשס"ג - תנצב"ה